

Il tudestg dominescha vinavant

La plurilinguitad en l'administraziun federala tranter teoria e pratica

MARTIN CABALZAR/FMR

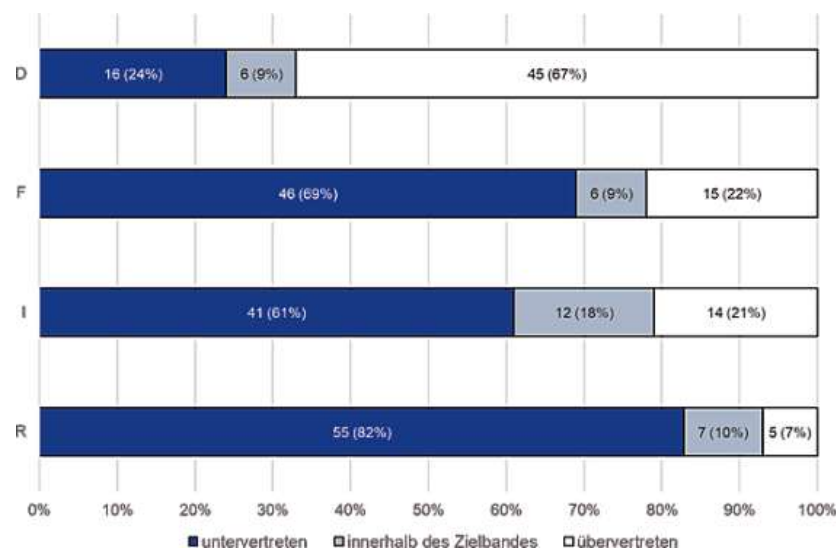
■ Tenor la Constituziun federala e la lescha da linguas duain tuttas quatter cuminanzas linguisticas da la Svizra esser represchentadas commensuradamain en l'administraziun federala. La realitad vesa dentant ora auter.

Questa supposiziun vegn uss er documentada scientificamain cun ina retschertga fatga dal Center per democrazia ad Aarau. Betg main che 60 pertschient dals emploiads federals lavuran en in uffizi nua che la directiva d'ina represchentanza commensurada da las minoritads linguisticas n'è betg ademplida. Per la Rumantschia è la situaziun anc mendra: en 82 pertschient dals uffizis èn ils Rumantschs proporzionalmain sutrepreschentads. Andantamain represchentads èn ils Rumantschs en la Chanzlia federala ed en ils Servetschs parlamentars, quai cunzunt pervi da las numerusas incumbensas da traducziun.

Nagina represchentanza commensurada

La represchentanza da las minoritads linguisticas è reglada en la Constituziun federala e dapi 2007 era en la lescha da linguas ed en differentas ordinaziuns. Uschia preveda l'ordinaziun da linguas ina represchentanza procentuala da las singulas cuminanzas linguisticas. A basa da lur cumpart da la populaziun svizra munta quai che la Svizra tudestga na duess betg esser represchentada cun dapli che 68,5 fin 70,5% dals emploiads en l'administraziun federala, la Svizra romanda cun 21,4 fin 23,5%, la Svizra italofoona cun 6,5 fin 8,5% e la Svizra rumantscha cun 0,5 fin 1%.

La retschertga documentescha uss che il Rumantschs èn sutrepreschentads en 55 da 67 unitads da l'administraziun federala, ils Romands en 46

La grafica mussa la represchentanza procentuala da las singulas gruppas linguisticas sin il stgalim d'uffizis federals en las 67 unitads da l'administraziun federala.

GRAFICA CENTER PER DEMOCRAZIA AARAU

partiziuns ed ils Italofoons en 16 partiziuns. (Mira grafica!)

Grondas differenzas tranter departaments ed uffizis

Questas indicaziuns laschan sminar che las differenzas tranter ils singuls uffizis en fitg grondas. Frappanta è la dominanza da la Svizra tudestga cunzunt en il Departament da defensiu, protecciun civila e sport ed en il Departament d'ambient, traffic, energia e comunicaziun. Cuntrari èn ils Francofoons ed Italofoons proporzionalmain surrepreschentads en il Departament per ils fatgs da l'exteriur. Detg convergenta è la situaziun sulet en il Departament per economia, furmaziun e perscrutaziun.

Dapi la midada dal millenni è la surrepreschentanza dals Tudestgs bain tschessada levat. Els restan dentant vinavant levamain surrepreschentads, entant

che cunzunt Italofoons e Rumantschs restan sutrepreschentads. Sin il stgalim dal cader superiuor domineschan vinavant ils Svizzers tudestgs, entant ch'ìls Italofoons èn cler sutrepreschentads.

Il tudestg dominescha la comunicaziun

In auter maletg resorta dentant da l'aplicaziun da la lingua entaifer l'administraziun federala. Entant ch'ìl talian stat dal tuttafatg en la sumbriva è il tudestg fitg dominant. Er il franzos vegn applitgà savens en la comunicaziun interna da l'administraziun, ses diever è en scadin cas creschì ils ultims onns. Creschida fitg è dentant l'impurtanza da l'englais, cunzunt en ils secturs economics ed en la cooperaziun internaziunala. Quai malgrà che l'englais n'è betg ina lingua uffiziala.

La retschertga documentescha plinavant che l'acceptanza da las mesiras per

promover la bilinguitad è creschida tar ils radund 35 000 emploiads federals. Remartgabel è dentant ch'ìls Germanofons taxeschan questas mesiras per effizientas ed efficacias, entant che la mesadad dals Romands e schizunt trais quartas dals Italofoons giuditgeschan quellas per gronda part sco ineffizientas. Creschida saja en scadin cas la sensibilitad dals Tudestgs da pledar la lingua da scrittira enstagl dal dialect en preschientscha da persunas d'otra lingua.

Sin la dretga via – anc betg al final

«Dapi che la lescha e l'ordinaziun da linguas èn en vigor èn las mesiras per promover la plurilinguitad e rinforzar la preschientscha da las linguas minoritadas en l'administraziun federala creschidas», constatescha *Daniel Kübler*, il manader dal project da perscrutaziun. La situaziun saja bain sa meglierada, las finamiras na sajan dentant anc betg cuntanschidas ed i dovria perquai ulteriuras stentas. La vasta acceptanza da las finamiras e da las mesiras gia realisadas demussia dentant che quai saja pussaivel e fetschia er senn.

A la conferenza da pressa è era il represchentant da la grupa parlamentara «Lingua e cultura rumantscha», cusseglier naziunal *Jon Pult* stà preschent. El ha constatà ch'ìl rumantsch gauda gronda simpatia e bainvulientscha a Berna, la lingua rumantscha na dastgia dentant betg vegnir degradada ad in pèr flosclas d'alibi en pèds festivs e taxada sco decor folcloric, mabain er sa mussar per exempel tar la recrutaziun da persunal rumantsch. Er ses collega italofoon, cusseglier naziunal *Marco Romani*, dat en la medema crenna, postulond d'augmentar las pussaivladads da homeoffice per persunas talianas e rumantschas che na vulan betg exnum bandunar lur regiuns e prender domicil a Berna.